

Zeeland inderdaad een schaarse doortrekker is, die soms met kleine groepjes ook wel blijft pleisteren. Friesland is de laatste jaren een belangrijk, misschien wel zeer belangrijk overwinteringsgebied geworden. Voorzover ik kon nagaan, zijn de Kleine Rietganzen in Friesland vooral na 1956 veel talrijker geworden. Er overwinteren daar nu volgens mijn schatting 4000 à 5000 vogels. De toename in Nederland is, voorzover ik ben te weten gekomen, gepaard gegaan met een afname in N.W. Duitsland".

Dit stemt overeen met de opvatting van WEBBE, terwijl tevens duidelijk blijkt, dat *brachyrhynchus*, althans de allerlaatste jaren, weer frequenter in ons land voorkomt, zij het dan, dat de meeste gegevens nu uit een geheel ander deel afkomstig zijn (Friesland) dan ruim een halve eeuw geleden (Zeeland).

Het zal dus zaak zijn aan de blijkbaar wisselende status van de Kleine Rietgans in ons land ook in de toekomst geregeld aandacht te blijven schenken, terwijl door samenwerking met onze Noorderburen, in de geest als door WEBBE aangegeven, naar de verklaring van dit wisselend optreden zal moeten worden gezocht.

Kampen, april 1958.

Noordoostpolderbewoners, 10e bericht; broedseizoenen 1953 t/m 1957

door

J. F. SOLLIE

(met 4 tekstfiguren)

(With summary: The birds of the N.E. Polder, 10th Report; breeding-seasons 1953 up to 1957)

(41ste Publicatie van de „Club van Zuiderzeewaarnemers")

Inleiding.

Sinds het droogvallen van de Noordoostpolder in 1941 hebben verschillende onderzoekers zich beziggehouden met de ontwikkeling van de broedvogelstand in dit gebied. Tot heden zijn over deze ontwikkeling 9 publicaties verschenen (Noordoostpolderbewoners, 1e t/m 9e bericht), waarvan de laatste, van de hand van Dr. D. BAKKER, de broedseizoenen 1950 t/m 1952 behandelt.

Sinds 1952 hebben zich nog verschillende mutaties voorgedaan. De grote, aaneengesloten gebieden in staatsexploitatie zijn in de loop van die jaren voor een belangrijk gedeelte verpacht en na de laatste uitgifte van bedrijven in het einde van 1957 zijn er nergens meer terreinen met een oppervlakte van enige betekenis zonder mense-

lijke bewoning. Gerekend mag dan ook worden dat de ontwikkeling van de broedvogelstand althans in het landbouwgebied zijn beslag heeft. De „Club van Zuiderzeewaarnemers” heeft naar aanleiding hiervan gemeend een laatste meer uitgebreide publicatie aan deze ontwikkeling te moeten wijden, waarin een overzicht wordt gegeven van de huidige stand van zaken.

Het terrein.

De Noordoostpolder is 48000 ha groot. Hiervan is, volgens enkele cijfers in de laatstverschenen excursiegids van de Directie van de Wieringermeer (Noordoostpolderwerken), 40.000 ha in gebruik (of nog in gebruik te nemen) voor 1600 landbouwbedrijven, 2500 ha voor 300 tuinbouwbedrijven, 2000 ha voor productiebos en 3500 ha voor dorpen, wegen, kanalen, tochten en dijken.

Van het landbouwgebied is plus minus 5000 ha in gebruik (of nog in gebruik te nemen) als grasland, hoofdzakelijk langs de rand van de polder. Van de weidevogels heeft hier alleen de Kievit als

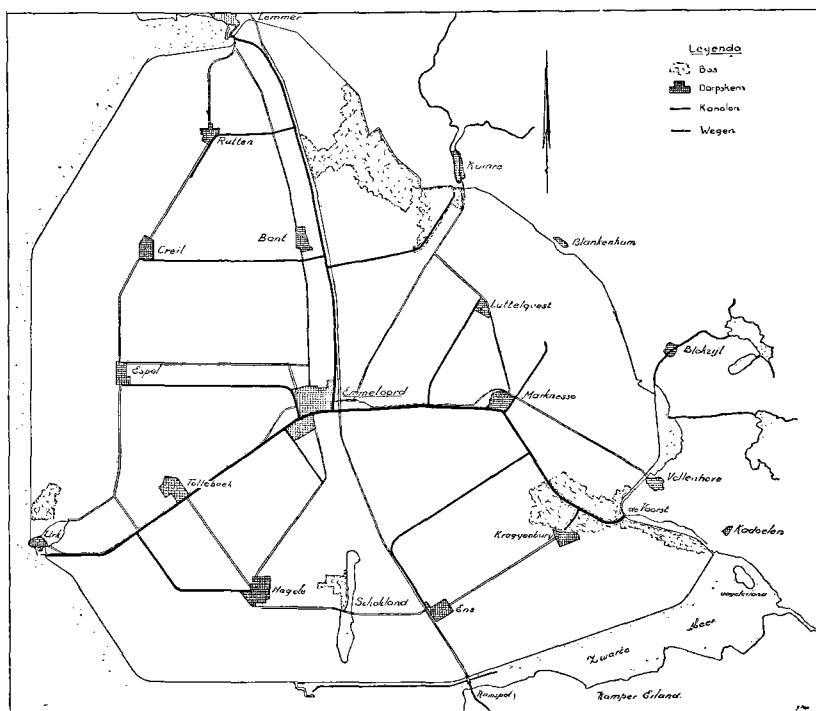

Fig. 1. Overzichtskaart van de Noordoostpolder

[Map of the N.E. Polder; Bos = Woods, Dorpskern = Village, Kanalen = Canals, Wegen = Roads]

broedvogel enige betekenis (± 700 paren). De Grutto broedt slechts op enkele plaatsen en de andere soorten komen niet of zeer zeldzaam voor.

Het akkerbouwgebied, de ganse middenmoot van de polder, is vogelarm te noemen, ondanks het feit dat Veldleeuwerik en Gele Kwikstaart er vrij talrijk zijn. Druk vogelleven moet hier gezocht worden langs de kanalen en tochten en in windsingels, lange stroken meestal langs wegen, kanalen of tochten aangeplant hout in afwisselende soorten, waarmee het polderlandschap verdeeld is in compartimenten.

Het ± 2000 ha grote productiebos is verdeeld in twee grote en twee kleinere percelen. De grote percelen zijn gelegen ten noordwesten van Kuinre (ongeveer 1000 ha) en ten westen van De Voorst nabij Vollenhove (ongeveer 650 ha); de kleinere liggen ten Westen van Schokland en ten noorden van Urk. Behalve in het nog erg jonge bos bij Urk heerst in deze percelen een bijzonder rijk vogelleven, echter nog niet in grote verscheidenheid van soorten. Talrijk zijn Fazant, Kneu, Tuinfluiter, Spotvogel, Fitis, Grasmus en Houtduif. Vrij algemeen zijn Merel en Zanglijster, terwijl de Torduijf niet zeldzaam is.

Omdat het zogenaamde wijkhout, dat bij de aanplant is gezet ter bescherming van het hoofdhout en dat onder meer bestaat uit els, t.z.t. goeddeels zal verdwijnen, waarna ook de vrijwel overal weelderig groeiende wilde vegetatie (brandnetel, wilgenroosje) doelmatiger kan worden bestreden, zal het bos in de toekomst aanmerkelijk dunner worden. De nu opvallend dichte stand van enkele van bovengenoemde vogelsoorten zal dan in aantal achteruitgaan, maar verwacht mag worden dat met het groeien van de nu nog jonge boompjes het aantal soorten zal toenemen.

De dorpen zijn nog vrij arm aan soorten. De beplanting is in het algemeen nog jong en voor een aantal soorten als Boerenzwaluw, Grauwe Vliegenvanger, Roodstaartjes, Kerkuil en in mindere mate ook Gierzwaluw en Koolmees biedt de moderne architectuur, zoals die in de Noordoostpolder is toegepast, zeer weinig broedgelegenheid. Deze soorten zou de bevolking tegemoet kunnen komen door het scheppen van kunstmatige broedgelegenheden. Voor de volgende Zuiderzeepolders zouden vogelkundigen hierover misschien contact kunnen zoeken met de betrokken stedenbouwkundigen en architecten.

Elk dorp heeft een recreatiebosje, dat vooral in de toekomst voor de vogelstand in en om de dorpen grote betekenis kan hebben.

Tenslotte moet er de aandacht op gevestigd worden dat momenteel het oostelijk en zuidoostelijk deel van de polder veel rijker aan vogels is dan de rest van het gebied. Indertijd is men in dit deel het eerst begonnen met het in cultuur brengen van de bodem. Vooral vogels, die voor het broeden aan hout gebonden zijn, treft men in het westen en noordwesten nog schaars aan.

Nieuwe en verdwenen soorten.

Sinds 1952 hebben zich nieuw gevestigd, al dan niet tijdelijk: Vink, misschien Groenling, Geelgors, Tjiftjaf, Zwarkoptuinfluiter, Zanglijster, Grote Lijster, Grauwe Klauwier, Gekraagde Roodstaart, Winterkoning, Koolmees, Glanskopmees, hoogstwaarschijnlijk Gierzwaluw.

Van de volgende soorten, in de 9 voorgaande publicaties als broedvogel vermeld, werden in deze verslagperiode geen broedgevallen vastgesteld: Grauwe Gors, Boompieper, Baardmannetje*, Snor*, Witgesterde Blauwborst, Zwarte Roodstaart, Bruine Kiekendief*, Grauwe Kiekendief, Roerdomp (sinds 1954)*, Grauwe Gans*, Fuut, Watersnip*, Kemphaan, Dwergstern*, Zilvermeeuw (sinds 1953)*, Porceleinhoen*, Waterral*, Kwartel. Met enig voorbehoud voor uitzonderlijke gevallen kan voor de met * gemerkte soorten worden aangenomen dat ze voor de Noordoostpolder als broedvogel verloren zijn als gevolg van de verandering van biotoop tengevolge van het in cultuur brengen van de bodem.

BIJZONDER OVERZICHT

Voor het samenstellen van het bijzonder overzicht heeft de schrijver zeer veel steun gehad aan de eerder verschenen berichten. Ook de sinds 1952 verdwenen soorten krijgen een korte beschrijving.

De schrijver heeft dankbaar gebruik mogen maken van de gegevens, hem verstrekt door de heren Dr. D. BAKKER, M. C. BRAKER, J. DE GRAAF, A. GREVELING, R. NIEUWENHUIS, J. F. SLUITER, Dr. Ir. B. VERHOEVEN en D. VAN DER ZEE, die hij hiervoor op deze plaats dank zegt. Een bijzonder woord van dank wil hij gaarne richten tot Dr. BAKKER, hoofd van de Biologische Afdeling van de Directie van de Wieringermeer (Noordoostpolderwerken), voor zijn vriendelijk verleende medewerking die nu en dan nodig was bij de samenstelling van het hierna volgend overzicht, en tot de heer J. DE GRAAF, ploegbaas bij de afdeling Bebossing en Beplanting van genoemde directie, voor zijn bereidwilligheid hem, meestal in zijn vrije tijd en dikwijls op ongelegen momenten, te willen begeleiden naar nieuwgevonden nesten in de bossen bij De Voorst, waarop hij het toezicht heeft. In het hierna volgend overzicht worden de namen van Dr. BAKKER en J. DE GRAAF afgekort tot de letters Ba en Gra teneinde de herkomst van hun waarnemingen aan te geven. De namen van de andere, hierboven genoemde heren, die minder vaak voorkomen, worden volledig genoemd. Waarnemingen, waarachter geen namen vermeld worden, zijn van de schrijver. Overigens zullen in dit overzicht opsommingen van nestvondsten zoveel mogelijk vermeden worden en beperkt blijven tot waarnemingen van nieuwe of nog zeldzame soorten.

Corvus corone — Z w a r t e K r a a i.

Herhaaldelijk geconstateerde broedpogingen mislukten nagenoeg altijd tengevolge van de intensieve bestrijding.

Pica pica — E k s t e r.

In de omgeving van de dorpen elk jaar broedpogingen, welke vrijwel steeds tengevolge van de intensieve bestrijding mislukken.

Sturnus vulgaris — S p r e e u w.

Sinds 1952 sterk in aantal toegenomen. Broedt thans in alle dorpen en bij vele boerderijen onder dakpannen. Ens, 1957: in een rijtje van 6, dit jaar voor het eerst bewoonde huizen, broedden 4 paren.

Oriolus oriolus — W i e l e w a a l.

Sinds in 1952 het broeden voor het eerst met zekerheid in de bossen bij De Voorst werd vastgesteld, is de soort aanmerkelijk in aantal toegenomen. Zowel in de bossen bij De Voorst als bij Kuinre en rondom Emmeloord worden in de broedtijd vrij veel Wielewalen gehoord.

1954: broedgeval in een tuin te Emmeloord.

3-legsel op het eiland in het Kadoelerkanaal (Ba)

1956: 4-legsel in bossen bij De Voorst (Gra)

1957: 4-legsel in bossen bij De Voorst (Gra)

Chloris chloris — G r o e n l i n g.

Op 19 mei 1957 zag Dr. Ir. B. VERHOEVEN in de windsingel langs de Kamperweg een fouragerende Groenling, die „afleidingsmanoeuvres" maakte. De soort werd tijdens het broedseizoen nog niet eerder waargenomen.

Carduelis cannabina — K n e u.

Een der talrijkste broedvogels door de gehele Noordoostpolder. Hoe talrijk de soort plaatselijk is, moge blijken uit het feit dat ik op 11 mei 1957 in het bos bij Emmeloord in 40 minuten 17 nesten vond. Broedt graag in de overal in de bossen talrijk aangeplante Sitkasparren, zolang die niet te oud en te ijl worden. Verder in alle mogelijke houtsoorten, ook in els.

Fringilla coelebs — V i n k.

Al sinds enkele jaren waren tijdens de broedtijd soms hier en daar zingende mannetjes waar te nemen, doch deze verbleven altijd slechts enige dagen op dezelfde plaats (misschien vrijgezel gebleven exemplaren?). Hoewel het oosten en het zuiden van de polder overal voldoende nestelgelegenheid boden, scheen de soort zich niet te kunnen vestigen. Op 25 juni 1957 vond ik een 5-legsel in *Populus alba* in een windsingel (langs het bos) tegenover kamp De Voorst (kavel T 31). De soort komt in voor- en najaar talrijk voor in het gehele gebied en overwintert er ook.

Passer domesticus — H u i s m u s.

Overal in dorpen en om boerderijen zeer algemeen.

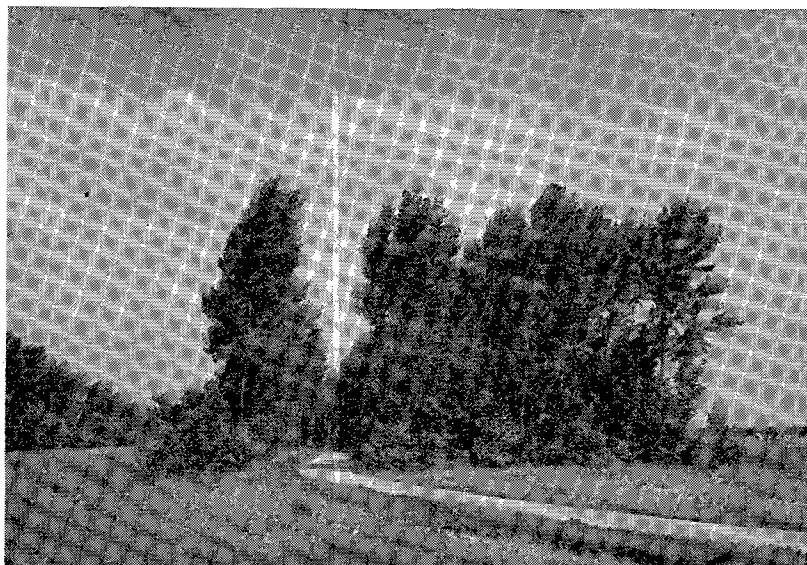

Foto Directie van de Wieringermeer.

Fig. 2. Windsingel langs de Kamperweg tussen Ramspol en Ens, waardoorheen een fietspad is aangelegd.

[Shelter-plantation along a road, with a cycle path in between the trees]

Passer montanus — Ringmus.

Komt als broedvogel zeer weinig voor. Mei 1954 steeds enige exemplaren in kamp Schokland.

Emberiza calandra — Grauwe Gors.

Broedde vroeger in klein aantal (1949 naar schatting 15 paren). Mede tengevolge van de in deze verslagperiode plaatsgevonden veranderingen in het terrein (o.a. verpachting van de gronden), is aan deze kleine vestiging de laatste jaren helaas weinig aandacht besteed. Nestvondsten werden niet gedaan.

Emberiza citrinella — Geelgors.

In 1956 voor het eerst broedend waargenomen: 3 juni, verlaten 2-legsel en nest met 2 kale jongen in bossen bij De Voorst (Gra). In 1957 niet weer.

Emberiza schoeniclus — Rietgors.

Niet meer algemene, hier en daar zelfs schaarse en zeldzame broedvogel. Broedt langs kanaal- en tochtwallen en in bosaanplant.

Galerida cristata — Kuifleeuwerik.

Algemene broedvogel langs de wegen en in de omgeving van de dorpen.

Alauda arvensis — Veldleeuwerik

Zeer algemene broedvogel door de gehele polder in akkerbouwgewassen, op weilanden en ruige terreinen en ook wel in oudere, mits niet te dichte bospercelen.

Anthus trivialis — Boompieper.

Zeldzame broedvogel. Hier en daar zijn in bossen bij De Voorst en Kuinre zingende exemplaren te horen. De soort broedt zeer zeker, hoewel sinds 1951 geen nesten zijn gevonden.

Anthus pratensis — Graspieper.

Vrij algemene broedvogel in de gehele Noordoostpolder op weiland en op akkerland en ook wel in jonge bosaanplant.

Motacilla flava — Gele Kwikstaart.

Talrijke broedvogel van ruige terreinen, sloot- en tochtwallen en in akkerbouwgewassen.

Een opmerkelijk broedgeval constateerde ik op 25 juni 1957 bij een tuinder nabij Ens, nl. een 5-legsel in het hart van een rabarberstruik. De tuinder verzekerde mij dat in dit gewas wel vaker dergelijke nesten gevonden werden en volgens hem ook wel van Leeuweriken. In het komende broedseizoen hoop ik hierop te letten.

Motacilla alba — Witte Kwikstaart.

Broedt over de gehele polder, de laatste twee jaar plaatselijk soms in groot aantal.

Op de tuindersbedrijven nabij Ens (gevestigd 1955—1957) zeer talrijk. Broeden daar in bergen losse stro, dat de tuinders in de winter gebruiken om hun bloembollen mee af te dekken. Het is opmerkelijk zo druk gebruik er plotseling gemaakt is van deze nieuwe broedgelegenheid.

1957: in totaal 11 legsels in bergen losse stro nabij Ens.

Parus major — Koolmees.

Ondanks het feit dat de afdeling Bebossing en Beplanting van de Directie van de Wieringermeer op verschillende plaatsen in dorpsbosjes en windsingels en ook wel tegen huizen al in 1949 en 1950 nestkastjes heeft geplaatst, heeft de soort, voorzover bekend, niet eerder dan in 1955 gebroed in een nestkastje tegen een woning in Ens (PIEDERIET). In 1957 vier broedgevallen: Ens 2, Emmeloord 1, Kraggenburg 1. Het is zeer merkwaardig dat deze soort, die 's winters in het hele gebied talrijk voorkomt, zo weinig in de polder aan het broeden komt.

Parus palustris — Glanskopmees.

Op 7 juni 1957 een nest met 9 jongen in boven de grond liggende, niet gebruikte waterleidingbuis nabij Kraggenburg (Gra.).

Panurus biarmicus — Baardmannetje.

Met het verdwijnen van het riet als broedvogel verdwenen.

Lanius collurio — Grauwe Klauwier.

In 1955 plotseling een kleine invasie van deze soort: Ens 2 nesten; De Voorst 1 nest; Marknesse 1 nest. Op verschillende andere plaatsen werden vogels gezien (Emmeloord, Schokland, bossen bij Kuinre). In 1956 was de stand sterk teruggelopen; slechts 1 nest (4-legsel) in meidoorn nabij Emmeloord, terwijl Dr. BAKKER een exemplaar waarnam in bossen bij De Voorst. In 1957 opnieuw slechts 1 vierlegsel op nagenoeg dezelfde plaats als in 1956.

Muscicapa striata — Grauwe Vliegenvanger.

In het 8e Bericht noemen Dr. BAKKER en A. STAM een broedgeval in 1949. In het 9e Bericht (broedseizoen 1950—1952) noemt Dr. BAKKER de soort niet meer. Pas in 1954 weer een nest in kamp De Voorst (Ba). In 1955 tweemaal een broedgeval in een nestkastje in Ens. In 1956 wederom in Ens in hetzelfde nestkastje tweemaal een broedgeval; in Emmeloord 4 nesten; in kamp Schokland een nest en in de bossen bij De Voorst een nest met 4 jongen in een haagbeuk bovenop een overjarig Spotvogelnest. De soort is in 1957 sterk toegenomen (11 broedgevallen geteld).

Phylloscopus collybita — Tjiftjaf.

Werd steeds in het vroege voorjaar zingend aangetroffen, doch was in de broedtijd nooit aanwezig. In 1955 voor het eerst in de broedtijd zingende mannetjes gehoord (12/6, 19/6, 25/6 en 2/7 op twee verschillende plaatsen in bossen bij De Voorst). In 1956 en 1957 nam het aantal zingende exemplaren steeds toe. Hoewel nog nimmer een nest werd gevonden (de wilde vegetatie in de bossen is vaak zeer dicht), is het zeker dat de soort in de bossen bij De Voorst, Kuinre en Emmeloord niet zeer zeldzaam broedt.

Phylloscopus trochilus — Fitis.

Zeer algemene broedvogel van bossen en windsingels. In 1956 tweemaal en in 1957 eenmaal een nest in Sitka-spar boven de grond, op een hoogte variërend van 25 tot 40 centimeter. In alle drie gevallen waren de nesten bekleed met mos.

Locustella luscinioides — Snor.

Als broedvogel verdwenen, nadat de laatste rietvelden in cultuur zijn gebracht.

Acrocephalus arundinaceus — Grote Karekiet.

Niet algemeen voorkomende broedvogel langs kanalen en soms langs tochten.

Acrocephalus scirpaceus — Kleine Karekiet.

Algemene, plaatselijk talrijke broedvogel langs kanalen, tochten, sloten en in wilde vegetatie in windsingels langs water.

1955: aan weerszijden Enserdwarstocht, die 1600 m lang is, 29 nesten.

Acrocephalus palustris — Bosrietzanger.

Vrij zeldzame broedvogel in bossen en windsingels.

1953: nest met 3 jongen in bos ten westen van Schokland (Ba)

1955: 4-legsel in bos bij Kamp De Voorst

1957: nest met 4 jongen in braam in windsingel langs Kamperweg.

Acrocephalus schoenobaenus — Rietzanger.

Vrij algemene broedvogel van ruige terreinen, akkerbouwgewassen en hier en daar langs kanalen, tochten en sloten. Soms in windsingels met veel wilde vegetatie.

Hippolais icterina — Spotvogel.

Komt overal in de polder zeer algemeen voor in bossen, windsingels, erfbeplantingen en dorpsuinen.

Nestelt in de meest uiteenlopende houtsoorten (meidoorn, Sitka-spar, haagbeuk, els, wilde roos, allerlei sierstruiken). Naast Tuinfluiter de meest algemene zangvogel. Het aantal is moeilijk te schatten. Op vele plaatsen in het oosten en zuidoosten van de polder (het „oudste” gedeelte) is de populatie ongetwijfeld dichter dan ik ooit waar dan ook op het „oude” land heb kunnen ontdekken.

Sylvia borin — Tuinfluiter.

Zeker de talrijkste broedende kleine zanger van bossen en windsingels.

Bij het zoeken naar nesten vindt men steeds van de Kneu het grootste aantal nesten, daarna van de Tuinfluiter, daarna van de Spotvogel. Nestelt in alle mogelijke houtsoorten (ook in els), maar vooral in jonge (vier- tot achtjarige) Sitka-spar. Ook in wilde vegetatie (braam, wilgenroosje).

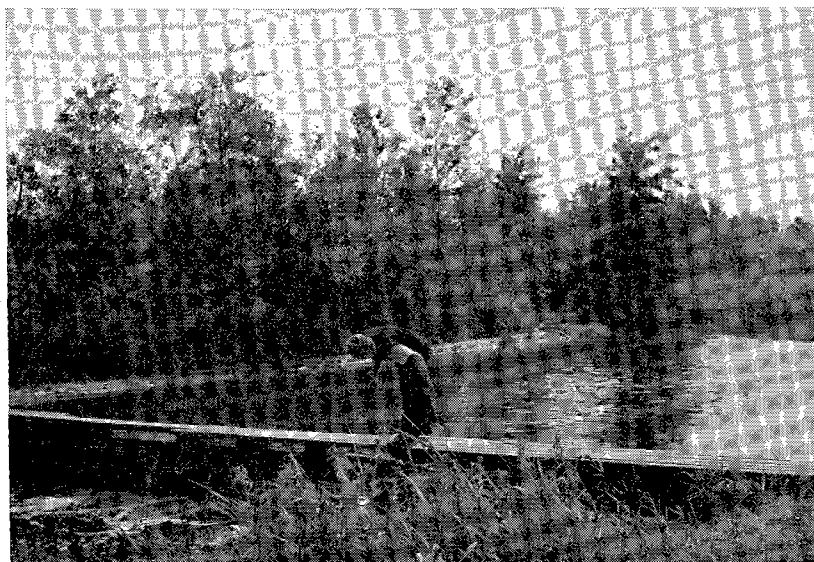

Foto Directie van de Wieringermeer.

Fig. 3. Oeverbeplanting langs de Voorstertocht.
[Plantation along a canal.]

Sylvia atricapilla — Zwartkoptuinfluitcr.

Zeer zeldzame broedvogel. Vòòr 1956 geen nesten aangetroffen.

1955: 12 en 19 juni een mannetje met voer in de snavel in bos bij Kamp De Voorst.

1956: 30 mei een 6-legsel in Sitka-spar in bossen bij De Voorst (kavel T 32);
5 juni een 4-legsel in Sitka-spar in bos ten noorden van kamp De Voorst;
12 juni nest met vier jongen in meidoorn in windsingel langs Hertentocht nabij Kraggenburg.

1957: geen nesten, wel hier en daar zingende mannetjes in bossen bij De Voorst.

Sylvia communis — Grasmus.

Algemeen voorkomende broedvogel in bossen en windsingels en soms ook op erven en in tuinen. Minder talrijk dan Tuinfluitcr en Spotvogel.

Sylvia curruca — Braamsluiper.

Nog zeer zeldzame broedvogel, die zich niet schijnt te kunnen uitbreiden.

In het 8e Bericht meldden BAKKER en STAM 7 nesten uit de omgeving van Kraggenburg (Leemtocht 3 en Hertentocht 4). In het 9e Bericht noemt BAKKER de soort niet meer. In 1956 vond ik op 27 juni op T 28 (bos bij De Voorst), na er meermalen twee zingende mannetjes te hebben waargenomen, twee nesten met grote jongen. Ook op andere plaatsen in het bos konden soms zingende exemplaren worden gehoord. In 1957 vond DE GRAAF op 8 mei een 5-legsel op T 8 (bos De Voorst) en op 25 juni vond ik, wederom op T 28, een nest met 4 jongen.

Turdus viscivorus — Grote Lijster.

Nog zeldzame broedvogel, die zich schijnt te willen uitbreiden.

In 1955 werd het broeden voor het eerst vastgesteld (2 nesten in het dorp Ens (BAKKER en SOLLIE), welke beide werden verstoord. Later in het seizoen (17 mei) vond ik nogmaals een nest in een populier, waarvan de jongen naderhand zijn uitgevlogen.

In 1956 wederom 2 nesten in het dorp Ens, terwijl 1 nest mij werd gemeld door DE GRAAF (bossen bij De Voorst). Deze 3 broedpogingen werden alle verstoord. In 1957: Ens 2 nesten op 13 en 17 april; in het bos bij De Voorst op T 35 tweemaal een broedsel (Gra), wellicht van dezelfde vogels (30 april en 8 juli); op 21 april een 5-legsel in het bos ten westen van Schokland en op 18 mei een nest met 3 jongen in het bos over de Espelervaart nabij Emmeloord.

Turdus philomelos — Zanglijster.

In 1954 werd voor het eerst een broedgeval aangetroffen (4-legsel in bossen bij De Voorst (Ba)). In 1955 drie broedgevallen (De Voorst 2, Schokland 1). In 1956 plotseling overal in de bossen bij De Voorst en ook hier en daar in de dorpsbeplantingen broedend (in totaal kon ik 32 broedgevallen vaststellen). Thans niet zeldzame broedvogel in de bossen (nestelt daar vooral in Sitka-spar) en zeldzame broedvogel in windsingels en dorpsbeplantingen.

Turdus merula — Merel.

De Merel is thans in het oostelijk deel van de polder een algemeen voorkomende broedvogel. In het westelijk deel is de populatie vanzelfsprekend minder dicht.

In het 9e Bericht vermeldt BAKKER voor deze soort „Broedt in gering aantal”. Na 1952 is de soort langzaam in aantal toegenomen. In 1957 sprong het aantal plotseling aanmerkelijk omhoog. Plaatselijk was de soort zelfs zeer algemeen te noemen. In het Enser bos, een 7-jarig dorpsbosje van gemengd hout met een oppervlakte van bijna 8 ha, vond ik in mei 12 nesten. In 1956 vond ik er daar 5 en in 1955 slechts 2.

Oenanthe oenanthe — T a p u i t.

Wordt hier en daar gezien op zandige terreinen. In 1957 op het zanddepôt bij de haven van Emmeloord een nest met 3 eieren.

Saxicola rubetra — P a a p j e.

Vrij zeldzame broedvogel van ruige terreinen en in jonge bossen. In 1954 twee legsels in het bos ten westen van Schokland, waarvan de eitjes volmaakt blauw waren, zonder enige tekening.

Phoenicurus phoenicurus — G e k r a a g d e R o o d s t a a r t.

Op 2 juni 1957 vond DE GRAAF een nest met jongen tussen een stapel brandhout bij De Voorst. Waarschijnlijk wel eerder onopgemerkt gebroed.

Phoenicurus ochrurus — Z w a r t e R o o d s t a a r t.

De soort heeft waarschijnlijk in 1948 en 1949 gebroed (8e bericht). Nadien niet meer in de broedtijd waargenomen.

Cyanosylvia svecica cyanecula — W i t g e s t e r d e B l a u w - b o r s t.

Waarschijnlijk als broedvogel verdwenen. Broedde vroeger in klein aantal in droog rietland, op ruige terreinen en in koolzaad.

Troglodytes troglodytes — W i n t e r k o n i n g.

Op 27 mei 1955 een nest met jongen tegen de stam van een Sitka-spar in bos bij De Voorst (BRAKER). In datzelfde jaar nog een nest met jongen niet ver van het eerstgenoemde nest en verspreid over het gehele bosplan De Voorst 7 lege nesten (z.g. speelnesten?). In 1956 geen nesten en in 1957 slechts 1 nest met jongen wederom tegen stam van Sitka-spar bij De Voorst. De soort schijnt zich moeilijk uit te breiden en moet in het gebied nog als uiterst zeldzaam worden beschouwd.

Hirundo rustica — B o e r e n z w a l u w.

Broedt niet algemeen om boerderijen. Plaatselijk soms talrijk zoals in de arbeiderskampen, doch deze kampen zullen in de komende twee of drie jaar alle wel verdwijnen.

Delichon urbica — H u i s z w a l u w.

Vrij veel voorkomende broedvogel onder daklijsten en goten van boerderijen en huizen in de dorpen. Plaatselijk soms zeer talrijk (schuren Directie Wieringermeer nabij Ramspol, Ens).

Riparia riparia — Oeverzwaluw.

Broedt hier en daar nog in gering aantal.

1953: Oever Kuindervaart 2 nesten (Ba), kavel B 49 nabij Rutten 14 nesten (Ba).

1954: kavel B 49 nabij Rutten 7 nesten (alle verstoord) (Ba).

1957: Wal om zanddepôt nabij Emmeloord 4 nesten.

Apus apus — Gierzwaluw.

Wordt de laatste paar jaren in verschillende dorpen de gehele zomer vliegend waargenomen.

1957: Emmeloord R.K. Kerk; Ens R.K. Kerk. Nesten niet gevonden.

Cuculus canorus — Koekoek.

Algemene zomergast in wat oudere beplantingen door de gehele polder.

Asio otus — Ransuil.

Broedt hier en daar in de bossen, vrijwel steeds op de grond. Aantal loopt van jaar tot jaar uiteen.

1957: vier nesten, alle op de grond, in de bossen bij De Voorst (30 april 5-legsel, 9 mei nest met 8 jongen, 29 mei nest met 4 jongen, 21 juni nest met 5 jongen (Gra). Door GREVELING werd nog een nest, eveneens op de grond, gemeld uit het bos bij Kuinre (nest verstoord).

Asio flammeus — Velduil.

Broedt nog steeds in van jaar tot jaar sterk wisselend aantal (zie voor een goed overzicht de Berichten 8 en 9).

Broedt op ruige terreinen, alsook in jonge bosaanplant en in akkerbouwgewassen.

1953: Kavel L 79 (nabij Kuinre) 4-legsel; kavels K 22 en K 24 (bosgebied ten noorden van Kuinre) resp. 6-legsel en 5-legsel (Ba).

1956: Bos ten noorden van Urk een 3-legsel en een 5-legsel (Ba); Geologisch reservaat ten noorden van Urk nest met 4 jongen (NIEUWENHUIS).

1957: GREVELING meldt 5 nesten, alle vrij kort bij elkaar op de kavels L 65, 66, 67, 40 en 72 (bos ten Noorden van Kuinre). Volgens GREVELING moeten er echter in dit jaar veel meer Velduilen hebben gebroed.

Falco tinnunculus — Torenvalk.

De soort wordt de laatste jaren 's zomers zelden gezien. Hoewel enkele waarnemingen van jagende exemplaren in de bossen bij Kuinre en De Voorst kunnen wijzen op broedgevallen, werden in deze verslagperiode geen nestvondsten gedaan, uitgezonderd een poging op een oud kraaienest in een iep op Schokland (1953).

De soort broedde in 1942 voor het eerst (J. MULLER, 1943). In 1948 waarschijnlijk broedgevallen in stroklampen en in 1949 werd een 4-legsel gevonden in een bosje nabij kamp De Voorst (8e bericht). In 1951 werd een 5-legsel gevonden in een rietklamp ten noorden van Urk, terwijl in 1952 (een zeer muizenrijk jaar) verschillende nesten werden gevonden, zowel in bomen als in spleten van stroklampen (9e bericht). In het 9e bericht merkt Dr. D. BAKKER op, dat het aantal voorkomende paren vermoedelijk beïnvloed wordt door de mate van voorkomen van veldmuizen.

Circus aeruginosus — Bruine Kiekendief.

In het 9e Bericht meldt Dr. BAKKER dat in 1952 nog minstens 20 paren, in hoofdzaak in koolzaad, hebben gebroed. Van de tijd na 1952 geen enkele waarneming meer bekend. De soort wordt nog slechts spaarzaam jagend boven de polder gezien (althans in het broedseizoen) en dan nog hoofdzakelijk langs de noordelijke-, oostelijke- en zuidelijke rand van het gebied (broeden waarschijnlijk alle in het randgebied buiten de Noordoostpolder).

Circus pygargus — Grauwe Kiekendief.

Geen nestvondsten na 1952 bekend. Wordt echter tijdens het broedseizoen nogal eens jagend gezien boven de jonge bosaanplant bij De Voorst en Kuinre; broedt daar wellicht.

Circus cyaneus — Blauwe Kiekendief.

In mei en juni 1956 meerdere malen een jagend mannetje waargenomen boven het bosgebied op de kavels S 15 t/m 19, langs de Zwolse Vaart (bosgebied De Voorst). Ook uit vroegere jaren zijn zomerwaarnemingen bekend; er is echter nooit een nest gevonden.

Botaurus stellaris — Roerdomp.

In juni 1954 vond Dr. BAKKER een 4-legsel in het rietland van het Geologisch Reservaat ten noorden van Urk. Waarschijnlijk is dat wel het laatste broedgeval van deze soort in de Noordoostpolder geweest. Nadien zijn er geen vondsten meer bekend. Rietland dat voor de Roerdomp van betekenis kan zijn als broedgelegenheid, was er na 1954 nergens meer.

Anser anser — Grauwe Gans.

Na 1950 (BAKKER, D.: Een nieuw broedgeval van de grauwe gans, *Anser a. anser* (L.), in Nederland. Limosa 23, 1950) geen broedgevallen meer. Met de voortschrijdende verpachting in het westen van de polder werd de soort ook in het najaar in steeds geringere aantallen waargenomen.

Tadorna tadorna — Bergeend.

Broedt nog steeds hier en daar verspreid over het gehele gebied in stro- of rietschelven of onder dichte begroeiing.

1953: 4-legsels (V. D. ZEE); 5 juv. in Vuurtocht (nabij Creil) (Ba).

1954: Ankertocht 3 juv. (Ba); Westermeertocht 7 juv. (Ba).

1955: Espelertocht 3 juv. (Ba).

1957: 9-legsel in opslagplaats van tot pakken geperst stro aan de rand van Emmeloord (verstoord).

Anas platyrhynchos — Wilde Eend.

Algemene broedvogel in de gehele polder langs kanalen en tochten, in bossen en windsingels en in landbouwgewassen. In 1957 zeer talrijk.

Anas querquedula — Zomertaling.

Broedt in gering aantal, hoofdzakelijk langs de randen van de polder.

1956: 7-legsel langs Zwartemeertocht.

1957: 9-legsel in slootwal op kavel S 30 (ten westen van Vollenhove) (Gra).

In mei voortdurend een paartje in Ramstocht (nabij Schokland) (SLUITER).

Spatula clypeata — Slobeend.

Door Dr. BAKKER worden in het 9e Bericht 3 broedgevallen gemeld. Sindsdien door geen enkele mij bekende waarnemer broedend aangetroffen. Door VAN DER ZEE enige malen oude vogels in broedseizoen gezien.

Podiceps cristatus — Fuut.

Hoewel sommige kanalen wel broedgelegenheid bieden, zijn zomerwaarnemingen zeldzaam. In 1941 broedde de soort op Schokland (TEN KATE). In 1949 werd een ex. met 2 jongen in de Urkervaart gezien (8e bericht).

Columba palumbus — Houtduif.

Komt door de gehele polder, maar vooral in het oostelijk deel daarvan algemeen als broedvogel voor in bossen, windsingels, dorps- en erfbeplantingen.

Columba oenas — Holenduif.

Het broeden is nog nimmer met zekerheid vastgesteld, hoewel de soort 's zomers vooral in de bosgebieden nogal eens wordt waargenomen.

Streptopelia turtur — Tortelduif.

Niet zeldzame broedvogel van bossen en windsingels.

Haematopus ostralegus — Scholekster.

Broedt hier en daar, verspreid over het gehele gebied. Is niet zeldzaam te noemen, hoewel het verschil in dichtheid van de populatie met het aangrenzende „oude” land, in het bijzonder het Kamper-eiland, opvallend is.

Charadrius hiaticula — Bontbekpluvier.

Broedt nog steeds in gering aantal op braakliggende terreintjes, in zeer jonge bosaanplant en soms op akkerland, verspreid over de gehele polder. Komt waarschijnlijk minder in aantal voor dan de twee volgende soorten.

Charadrius dubius — Kleine Pluvier.

Nog steeds broedvogel, echter zeldzaam, hoewel waarschijnlijk in groter aantal dan de Bontbekpluvier, op steeds kleiner wordende en in aantal afnemende zandige, braakliggende terreintjes (zanddepôts, zeer jonge bosaanplant).

Foto Directie van de Wieringermeer.

Fig. 4. Zesjarige Sitka-sparren in het bosplan nabij Kuinre, met een hier reeds gekapte beplanting van els (drijf- of wijkhout).

[Timber-culture; plantation of auxiliary-wood (Alder) already cut.]

Charadrius alexandrinus — Strandpluvier.

Broedt nogal eens, meer dan Bontbek- en Kleine Pluvier, op terreintjes als bij die soorten omschreven. Schijnt echter, evenals de Bontbekpluvier, bij gebrek aan geschikt terrein ook wel op akkerland te willen broeden.

Op 28 mei 1957 een zwaar bebroed 3-legsel in zomergerst op kavel S 50 (ten westen van Vollenhove). Het legsel lag, evenals enkele Grutto-legsels tussen twee zaairijen; het gewas was toen reeds bijna een voet hoog.

Vanellus vanellus — Kievit.

In het 9e Bericht schat Dr. BAKKER het aantal in 1952 broedende paren op 700. Sindsdien is de populatie waarschijnlijk niet of niet veel dichter geworden, wel onoverzichtelijker. De dichtstbevolkte gebieden, om en ten westen van Schokland, zijn sindsdien voor een deel verpacht, met het gevolg dat de Kieviten zich hebben verspreid. Merkwaardig is het dat de soort zich broedend vrijwel uitsluitend aan de randen van het gebied ophoudt en zich niet of zeer weinig naar het hart van de polder wil verplaatsen. Verreweg de meeste paren broeden op akkerland; zelfs bij boeren met een gemengd bedrijf, waar wei- en bouwland naast elkaar liggen, wordt overwegend op akkerland gebroed.

Philomachus pugnax — K e m p h a a n.

Sinds 1951 geen waarnemingen bekend. Waarschijnlijk als broedvogel geheel verdwenen.

Tringa hypoleucos — O e v e r l o p e r.

In het 9e Bericht meldt Dr. BAKKER de mogelijkheid van een broedgeval op kavel T 34 aan de Leemvaart nabij Kraggenburg. Op 21 mei 1957 werd mij door enkele ambtenaren van de Directie van de Wieringermeer gewezen op een vogeltje dat geregeld kwam fourageren in de tuin op een kantoor aan de rand van Emmeloord vlakbij de Espelervvaart. Ik herkende de vogel als een Oeverloper. Op 24 mei nam ik twee Oeverlopers waar aan de overkant van de Espelervvaart op een zanddepôt, waar t.z.t. het ziekenhuis van Emmeloord gebouwd zal worden. De vogels liepen dicht bij elkaar, steeds naar mij kijkend, steeds verder het terreintje op. Het zanddepôt is niet tot zeer ijl begroeid en nogal oneffen. Langs de randen, vooral tussen het dépôt en de Espelervvaart, is een zeer dichte vegetatie van riet, allerlei grassen, wilgenroosje, brandnetel, duizendknoop, enz. Na 24 mei bezocht ik meermalen dit terrein en steeds gedroegen de beide vogels zich als boven omschreven. Ze vlogen steeds pas roepend op als ze — en ook ik — zeer ver het terrein waren op gelopen. Ik heb geen nest kunnen ontdekken en evenmin heb ik later jongen gezien. De beide vogels zag ik op 3 juli voor het laatst.

Tringa totanus — T u r e l u u r.

Wordt nogal eens langs de oost- en zuidranden van de polder gezien en gehoord. Het aantal echter is zeer gering.

1953 en 1954 juv. bij Urk (Ba).

1955: 3-legsel op P 56 nabij Ens.

1956: 4-legsel grasland ten westen van Vollenhove (Ba).

Limosa limosa — G r u t t o.

Broedt alleen langs de oostrand en misschien hier en daar langs de zuidrand van de polder.

Voor al in 1956 en 1957 in zeer groot aantal op grasland op de kavels S 48, 49 en 50 ten westen van Vollenhove. Deze kavels zijn in de zomer van 1957 gediepploegd en ingezaaid met koolzaad.

Recurvirostra avosetta — K l u u t.

Het aantal nog broedende paren is zeer gering. Meer dan een tiental paren, verspreid over het gehele gebied, broedt er zeker niet.

Op 10 mei 1957 op kavel S 49, ten westen van Vollenhove, een 4-legsel in weiland, gewoon op de grasmat, zoals Kieviten leggen. Ter plaatse broedden toen zeer veel Grutto's en ook enige Kieviten. In deze omgeving hebben sinds kort na het droogvallen van de Noordoostpolder steeds, zij het nooit in groot aantal, Kluten gebroed.

Numenius arquata — W u l p.

Wordt hier en daar in de broedtijd waargenomen. Zeer gering in aantal. In 1953 in jonge bosaanplant bij De Voorst 2 nesten (v. D. ZEE), 16 mei 1956 vierlegsel in bosaanplant langs Kadoelerweg.

Gallinago gallinago — W a t e r s n i p.

In 1947, 1948, 1949 en 1950 werden volgens 8e en 9e bericht hier en daar blatende mannetjes waargenomen. Sindsdien zijn de plaatsen, die voor de soort als broedterrein aantrekkelijk kunnen zijn, in cultuur gebracht. Van na 1950 geen waarnemingen tijdens de broedtijd bekend.

Sterna hirundo — V i s d i e f j e.

Wordt nog steeds broedend aangetroffen in kleine kolonies, hoofdzakelijk in het westen van de polder op zandige, ijlbegroeide, braakliggende terreintjes of in zeer jonge bosaanplant.

Grootste kolonie in 1957 op kavel J 8 nabij Tollebeek, een klein, opduikend, schelpenrijk zandkopje, dat in 1957 werd beplant met zeer jonge eikjes en Sitkaspar (12 nesten).

Sterna albifrons — D w e r g s t e r n.

Na 1951 geen waarnemingen van broedgevallen bekend.

Larus ridibundus — K o k m e e u w.

Houdt nog steeds in klein aantal als broedvogel stand, op dezelfde terreintjes waar de Visdiefjes en Pluivertjes blijven broeden.

Opvallend was elk jaar de kleine kolonie van tien tot twintig nesten op het — in juni 1957 gediëpploegde en dus verdwenen — weidegebied ten westen van Volenhove. Deze enkele paren vormden het restant van de sinds kort na het droogvallen van de polder in de omgeving van De Voorst jaarlijks broedende zeer grote kolonie Kokmeeuwen en Visdiefjes. De meeuwen broedden daar — ook nog in 1957 — tussen een zeer groot aantal Grutto's.

Larus canus — S t o r m m e e u w.

In 1953 broedden er in de secties B, C en H (noordwesten en westen) 6 paren Stormmeeuwen. De broedsels werden gevonden op die gedeelten van de kavels, waar geen gewas was ingezaaid, omdat op die plaatsen in dat jaar te bouwen boerderijen waren gepland (VAN DER ZEE en Dr. BAKKER).

Larus argentatus — Z i l v e r m e e u w.

In 1953 vond Dr. BAKKER nog twee nesten nabij Urk. Nadien geen nestvondsten meer bekend. De soort trachtte na het in cultuur brengen van hun broedterrein (ten noorden van Urk) zich nog enkele jaren lang in de landbouwgewassen te handhaven. De legfels gingen echter vrijwel steeds door landbouwwerkzaamheden verloren.

Porzana porzana — P o r c e l e i n h o e n.

Met het verdwijnen van de laatste stukken rietland als broedvogel verdwenen.

Rallus aquaticus — Waterral.

Om dezelfde reden als de vorige soort als broedvogel verdwenen.

Gallinula chloropus — Waterhoen.

Komt als broedvogel vrij veel voor langs kanalen en tochten. De soort is in de laatste jaren sterk in aantal toegenomen.

Fulica atra — Meerkoet.

Niet zeldzame broedvogel in oeverbegroeiing van riet langs de kanalen. Is minder talrijk dan het Waterhoen.

Phasianus colchicus — Fazant.

Broedt in zeer groot aantal in de bossen en ook in de windsingels langs wegen, kanalen en tochten.

Perdix perdix — Patrijs.

Niet zeldzame, echter ook niet talrijke broedvogel van bosranden, windsingels, kanaal- en tochtwallen en in landbouwgewassen. De soort breidt zich, om mij onbekende reden, slechts moeizaam uit.

Coturnix coturnix — Kwartel.

Werd in de jaren 1953, '54 en '55 nog wel eens hier en daar waargenomen (omgeving Schokland). Sinds 1952 echter geen melding van nestvondsten.

Summary: The birds of the N.E. Polder, 10th Report; breeding-seasons 1953 up to 1957.

From 1941, the year that the soil of the North-Eastpolder could be regarded dry, there have been nine publications regarding the development of the situation of breeding birds in this area. The last of these publications treats the breeding-seasons from 1950 up to 1952.

Now the whole area of the North-Eastpolder has been let to farmers and the landscape has got its definit form. Normally we can say that changes owing to the kind of landscape have ended, except in the still young woods.

The size of the North-Eastpolder is 48.000 ha of which about 42.500 ha have been destined for agriculture. 2.000 ha for timber-culture and 3.500 ha for villages, roads, canals, etc. Of the area destined for agriculture about 5.000 ha is used for meadow-farming, mainly the sandy areas. Of the meadow birds only the lapwing is here of some importance (about 700 couples). The black-tailed godwit breeds only at some places and the other species do not occur or very rarely.

The farming-area, the whole middle-piece, is poor in birds. Sky-lark and blue-headed wagtail are there rather numerous. We find a rather busy bird-life alongside of the canals and secondary canals where the reed-warbler is very numerous. There breed further the great reed-warbler, sedge-warbler, reed-bunting, moorhen, coot. There is also bird-life in the hedges, long stretches of shelter-plantation along roads and canals, by means of which the polder has been divided in compartments. Here breed linnet, garden-warbler, icterine warbler, willow-warbler, whitethroat, blackbird, woodypigeon, turtle-dove, sometimes song-trush, mistle-trush, reed-bunting, sedge-warbler, marsh-warbler, whinchat, common partridge and pheasant. All these birds also breed in the timber-culture. In these woods are at some places very numerous, pheasant, linnet, garden-warbler, icterine warbler, whitethroat, willow-warbler, song-thrush, blackbird and wood-pigeon.

From 1952 the mistle-trush, song-trush, wren, chaffinch, yellow-bunting, chiff-chaff, blackcap, red-backed shrike, great titmouse, marsh titmouse, redstart, and perhaps the greenfinch and the swift have settled.

Of the following species, stated as breeding birds in the 9 preceding publications, no breeding-cases were found during this time of report: corn-bunting, tree-pipit, bearded titmouse, Savi's warbler, white-spotted bluethroat, black redstart, marsh-harrier, Montagu's harrier, bittern (since 1954), grey lag-goose, great crested grebe, common snipe, ruff, little tern, herring gull (since 1953), spotted crake, water-rail, quail.

Het aantal Eidereenden (*Somateria mollissima*) bij Vlieland

door

J. en C. HOOGERHEIDE

(With summary: The Eider-Duck population of Vlieland)

In het Verkade album „Winter”, geschreven door Dr. Jac. P. THIJSSSE en uitgegeven in 1909, kunnen we naar aanleiding van het voorkomen van Eidereenden op de Zuiderzee en Wadden het volgende lezen:

„In 1906 hebben deze eidereenden geprobeerd, om bij ons op Vlieland te gaan broeden. Het zou natuurlijk een groot buitenkansje zijn, als er gaandeweg eens een broedkolonie van een honderd of zoo eidereendparen op onze Waddeneilanden ontstond. Dat zou niet alleen merkwaardig zijn als gebeurtenis uit het dierenleven en een mooie gelegenheid, om die prachtige dieren ook eens in hun zomerleven van nabij te bezien, maar er zou — en zonder schade voor die dieren — nog een aardigen duit te verdienen zijn met het eiderdons. Een paar domme Vlielanders echter hebben de eerste nesten verstoord en zoo zal er voor-eerst van al die heerlijkheden wel niets gebeuren.”

Het is aardig deze haast 50 jaar geleden geslaakte verzuchting nog eens te lezen in de wetenschap, dat de ontwikkeling van de Vlielandse eiderbevolking de stoutste verwachtingen van een geboren optimist als THIJSSSE verre heeft overtroffen.

In 1957 hebben wij vrij uitvoerige tellingen gedaan van het aantal eiders bij Vlieland, waarbij wij kwamen tot een totaal van 12000 individuen.

Bij het tellen van zo'n groot aantal kan de schattingsfout aanzienlijk zijn. Dit wordt nog in de hand gewerkt, doordat de vogels zich op verschillende plaatsen ophouden, die wisselen met weersgesteldheid en getijde.

Voor al de Westpunt van de Vliehors is een belangrijke verblijfplaats, die wij slechts eenmaal in onze tellingen konden opnemen. Verder blijft een gedeelte van de populatie wellicht buiten gezichtsafstand op het Wad.

Langs het Noordzeestrand van het eiland kan een groot aantal aanwezig zijn; bij harde Noordelijke wind verdwijnen de dieren hier haast geheel.

Op de Richel, een zandplaat ten Oosten van Vlieland, die ook bij hoog water gedeeltelijk droog blijft, kan men flinke aantallen aantreffen. Dit aantal wisselt zeer sterk met het getijde.